

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 24

Рівне – 2013

Збірник наукових праць

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 24. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2013. – 326 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, к.і.н., професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, к.і.н., професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, д.і.н., професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, к.і.н., доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, д.і.н., професор (м. Острог); **Киридон Алла Миколаївна**, д.і.н., професор (м. Київ); **Степанков Валерій Степанович**, д.і.н., професор (м. Кам'янець-Подільський); **Стоколос Надія Георгіївна**, д.і.н., професор (м. Рівне); **Фісанов Володимир Петрович**, д.і.н., професор (м. Чернівці); **Чухліб Тарас Васильович**, д.і.н. (м. Київ); **Швецова-Водка Галина Миколаївна**, д.і.н., професор (м. Рівне); **Шугаєва Людмила Михайлівна**, д.ф.н., професор (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (постанова від 17 квітня 2010 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 5 від 27 грудня 2013 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12, РДГУ

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2013

5. Корзухина Г.Ф. Древнерусские энколпионы. Нагрудные кресты-реликварии XI-XII вв./ Корзухина Г.Ф., Песков А. А. – Санкт-Петербург, 2003.- 432 с.
6. Кучінко М.М. Давньоруське городище Вал в Надстир'ї / М.М. Кучінко. – Луцьк, 1996. – 207 с.
7. Луць В. Невідомі пам'ятки сфрагістики і металопластики Волині до монгольської доби/ В. Луць // Волинська ікона: питання історії вивчення, дослідження та реставрації. Матеріали VII наукової конференції по волинському іконопису, м. Луцьк, 27-28 листопада 2000 р. – Луцьк: Надстр'я, 2000. – С. 22 – 24.
8. Малевская М.В. К вопросу о керамике галицкой земли XII-XIII вв./ М.В. Малевская //КСИА. – Москва, 1969. - №20. - С. 4-12.
9. Прищепя Б.А. Дослідження Пересопниці /Б.А. Прищепя // Археологічні дослідження в Україні 2003-2004 рр. – Запоріжжя: Дике Поле, 2005. – С. 259-262.
10. Прищепя Б.А., Нікольченко Ю.М. Літописний Дорогобуж у період Київської Русі. До історії населення Західної Волині в X – XIII століттях / Б.А. Прищепя., Ю.М. Нікольченко. – Рівне, 1996. – 248 с.
11. Рындина А.В. // МИА.- № 117.- Т. 3. – М.- Л.: Наука, 1963.- С. 210-230.
12. Терський В., Терський С. Звіт про роботу Пересопницької археологічної експедиції в 1993 році (Рукопис) / В.С. Терський, С.В.Терський.- Львів, 1993.- С. 33.
13. Теський С.В. Пересопниця / С.В. Терський. – Рівне, 2003. – 158 с.

УДК 94+008(477.82)»15/17»

О.А.Герасименко

РОЛЬ ІСТОРИЧНИХ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ ВОЛИНИ XVI–XVIII СТОЛІТЬ У НАЦІОНАЛЬНІЙ САМОІДЕНТИЧНОСТІ

Резюме. В статті розглядаються історичні та соціокультурні процеси розвитку Волині XVI – XVIII століть. Розкриті основні причини розквіту та занепаду культури Волині. Визначенні характеристика та роль Волині у становленні української національної ідентичності.

Ключові слова: Україна, Польща, Литва, Річ Посполита, Волинь, місто, міщани, роди, шляхта, ордени, культурні осередки, духовні центри, повстання.

Резюме. В статье рассматриваются исторические и социокультурные процессы развития Волини XVI - XVIII веков. Раскрыты основные причины расцвета и упадка культуры Волини. Определены характеристика и роль Волини в становлении украинской национальной идентичности.

Ключевые слова: Украина, Польша, Литва, Речь Посполитая, Волинь, город, мещане, роды, шляхта, ордена, культурные ячейки, духовные центры, восстания.

The Role of Historical and Cultural Processes of Volyn 16-18 centuries in national self-identity.

Summary. The article deals with the historical and social-cultural processes of development of Volyn in 16-18 centuries. The basic principles of prosperity and decline of culture Volyn were shown. The characteristics and role of Volyn in the formation Ukrainian national identity were defined.

Keywords: Ukraine, Polish-Lithuanian Commonwealth, Volyn, city, burgesses, mankind, nobility, orders, cultural centers, spiritual centers, rebellion.

Поступове вивчення етнографічних аспектів історичних та соціокультурних процесів, визначає розуміння їх змісту, ролі та значення у загальному формуванні українського етносу. Тому, досліджувана тема є надзвичайно актуальною щодо світоглядної самореалізації особистості й актуалізації ролі культури та громадянського суспільства в процесі розвитку нації.

Мета даного дослідження – проаналізувати розвиток Волині XVI-XVIII ст. через призму трансформації етнокультурних, політико-адміністративних та економіко-правових соціальних впливів з урахуванням особливостей корінного етносу, та його значення у становленні Української національної ідентичності.

Дослідження здійснено на основі комплексного аналізу історичних джерел за допомогою порівняльно-історичного, системно-структурного та історико-типологічного методів.

Основою для формування теоретичних засад у роботі послужили праці науковців: В.Б. Антоновича [1], О.І. Барановича [2; 3], І.П. Крип'якевича [12], Митрополита Іларіона [13], В.Д. Гайбонюка [5], О.М. Субтельного [19], Н.М. Яковенко [22; 23], О.О. Рисака [18],

В.М. Бачинського, В.М. Грома, В.І. Цибульського [4], О.Л Михайлишин [14], О.Б. Ярошинського [24] та ін.

З часу надання містам Волині магдебурзького права порушилися старі традиції українського міського життя, підупало значення віча, натомість зросла влада міської верхівки, в руках котрих опинився магістрат, рада міста, а також судова влада, очолювана війтом. Міські землі, що вважалися власністю всієї громади (міщан), поступово прибрали до своїх рук міські багатії, шляхтичі і бояри, котрим потурав магістрат. Отже, на період XVI ст. найбільші земельні латифундії (великі земельні володіння від лат. *latus* – обширний і *fundus* – земля, маєток) тоді належали українським князівським родам (родинам) князям: Острозьким, Збаражським, Сангушкам, Чорторійським, Корецьким, Вишневецьким та іншим. За часів панування Литви вони користувались пошаною та привілеями. Саме серед цієї верстви найдовше зберігався дух українства та зародився супротив уніатству, ополяченню та окатоличенню, які стали поширюватися на Волині з часу об'єднання Литви і Польщі в одну державу. Вони вважали, що входження України в Річ Посполиту не приведе до її більшої автономії, тим паче до політичної, економічної та духовної свободи. Найдовше протистояли унії України з Литвою і Польщею такі українські вельможі як Олександр Чорторійський, Костянтин Острозький, Богдан Корецький та Костянтин Вишневецький [12, с. 110].

Коли в 1596 р. зібрався Берестецький собор, щоб провести в життя задуманий польським королем Сигизмундом III план церковної унії, К. Острозький грізно попередив організаторів цієї акції, що візьме з собою 15-20 тисяч козаків і до унії не допустить. «Поляки налякалися, і до унії всього українського народу не дійшло, – унію прийняли тільки ополячені єпископи, відступники...» [13, с. 54].

Але з плином часу польський натиск на Волині посилюється, опір йому зменшується, і колись великі українські княжі роди, спокусившись особистими вигодами, перестають захищати українство та переходять у табір пануючої польської еліти. Навіть сім'я князя Костянтина Острозького поділилася на православних і католиків.

Іншою причиною приходу на Волинські, Київські та Брацлавські землі шляхти, були шлюбні зв'язки. До середини XVII ст. шлюбними партнерами волинських князів стало понад 40 родин польської (чи спольщеної галицької) знаті: Даниловичі, Замойські, Боровські, Калиновські, Конецьпольські, Лещинські, Любомирські, Мішки, Опалинські, Остроги, Потоцькі, Собеські, Струсі, Тарли, Тенчинські, Філеї, Язловецькі та ін. Наслідком цих шлюбних контактів стало те, що маєтки, які досі при згасанні тієї чи іншої гілки роду циркулювали в замкнутому колі «своїх», почали поступово перетікати до потужних впливових польських магнатів. Згасаючи один за одним, з історичної арени сходять Острозькі (чоловіча лінія роду припинилася 1620 р., а остання представниця померла 1654 р.), Збаразькі (1631 р.), Пронські (1638 р.), Порицькі (1640 р.), Корецькі (1651 р.), гілка Сангушків-Кошерських (1653 р.) [22, с. 248-249].

Поступово й економіка краю все більше переходить під вплив польських феодалів, шляхти та духовенства. Це стало відчуватися в таких древніх містах, як Луцьк, Острог, Дубно, Заславль, Кременець, Корець, Звягель, та й більш молодих, як Рівне, Ковель, Старокостянтинів [4, с. 4-7].

Вбачаючи у безмежних територіях України джерело майбутньої економічної, політичної, станової могутності польські родини переселяються із центральної Польщі [19, с. 46]. Представники родин Конецьпольських, Любомирських, Лянцкоронських, Потоцьких, Тишкевичів та ін. скуповують великі земельні ділянки, організовуючи латифундії з власним виробництвом і реалізацією виробленої продукції [19, с. 173].

За великими магнатами починала освоювати нові землі середня й дрібна польська шляхта. Цей процес розпочався відразу після Люблінської унії і пов'язувався насамперед із демографічним вибухом та появою «зайвих людей» у шляхетському стані [15, с. 68-69]. Часина їх переселялася до міст, створюючи ще одну загрозу стабільності їх економічного життя: маючи право скуповувати міські землі, окремі будинки, шляхетський стан не звільнявся від сплати податків і здійснення повинностей, проте, фактично уникав цього [25, с. 494].

Внаслідок інтенсивної «інфільтрації» [25 с. 493-494] шляхти до міст, в міру зростання там її відсотку та набуття нею привілеїв, пропорційно зменшувалась зацікавленість у розвитку кожного конкретного міста, міського господарства, міського самоврядування. Міщанство як

суспільна група, що досі утворювала авангард у політиці, господарстві, культурі, починає занепадати; шляхта повністю монополізує суспільне життя.

Окрім цього, на Волинській землі, яка знаходилась у стиковій зоні релігійних течій, з впливом польської шляхти посилюється тиск католицизму. В кінці XIV ст. на Волинь прибули домінікани (Луцьк), потім (1604 р.) єзуїти (Луцьк), 1606 р. – францискани (Крем'янець) – «найзаслуженіший» у католицькому світі орден. Пізніше в XVIII ст. з'явилися бернардини та августини, після них по черзі: кармелітки, бригідки, кармеліти босі, реформати, кармеліти взуті, піари, і наприкінці XVII ст. тринітари. Через століття їх діяльності прибувають на Волинь капуцини та маріавітки й останніми шаритки.

Загалом на Волині записано 55 громад різних католицьких орденів, які відносились до 19 так званих «регул» (орденських статутів) [21, с. 127-128].

У світі вище наведених фактів стає зрозумілою складність ситуації у духовній сфері Волині, і ті причини які спонукали до створення українських осередків культури, як знаряддя спротиву інвенції, як протипава західним зразкам просвітництва та духовності.

Загальноприйнято вважати, що період XVI – XVIII ст. на Волині функціонувало 6 культурних осередків: 1) Пречистенський монастир (м. Пересопниця), 2) Об'єднання реформаторів, утікачів з Москви (Феодосій та Ігнатій), 3) Острозький літературно-науковий гурток (друга пол. XVI ст.) 4) Загорівський (Новозагорівський) монастир, 5) Луцьке братство і 6) Почаївський культурний осередок (друга пол. XVIII ст.). Цей перелік доповнює і уточнює О. Рисак [18], виділяє в окремий центр Четвертню, де за сприяння Четверинського вийшов (1625 р.) «Псалтир». На особне місце висуває і Вербку (нині в межах Ковеля), де проживав і працював відомий полеміст, перекладач і просвітитель А. М. Курбський.

Важливими духовними центрами були також Кисилінська академія, монастир Жидичинський, Пречистенський (жіночий) у Черничах поблизу Луцька, Зимненський Святогорський, Дубнівський Преображенський (Спаський), Дерманський, Успенський собор у Володимирі-Волинському з друкарнями, школами, бібліотеками, кваліфікованими проповідниками, цілою системою морально-естетичного впливу на прихожан. Сюди ж варто віднести і Рахманів на Волині, де Софія Михайлівна Чарторийська заснувала друкарню і сама перекладала з грецької на українську книги Святого Письма (євангельські та апостольські бесіди) [18, с. 21-22].

Одним з найвизначніших культурних осередків XVI – XVII ст. стала Острозька академія, вона дала освітній гарт одному з найперших прославлених на всю Європу козацьких лицарів, організатора регулярного козацького війська і морського флоту гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного; у стінах цієї духовної цитаделі українства пробудилась національна ментальність легендарного Северина Наливайка і багатьох інших звитязних видатних діячів науки, культури, українського духовного відродження [5, с. 11].

Усвідомлюючи загрозу тотальної колонізації в усіх сферах та можливість повної асиміляції українського соціуму панівною державою, частина українського суспільства протистояла колонізаційному натискові Речі Посполитої у національно-визвольних змаганнях. Проявом такого спротиву, як відомо, стала козаччина і її апогей – Національно-визвольна війна 1648-1654 рр. І хоча перемога була неповною (в складі шляхетської Польщі залишалася Правобережна та Західна Україна), на Лівобережжі з'явилося утворення національного характеру – Гетьманщина. З цього часу починається автономний розвиток суспільства, політики, культури у регіонах України, розділених Дніпром. І навіть після 1667 р., коли Лівобережжя знову тимчасово підпало під польський вплив, його масштаби вже не були настільки значними [14, с. 209-210].

Одним з важливих факторів історичного розвитку народу та його культури є, як відомо, специфіка географічного розташування. Волинь розташована на стику європейського Сходу та Заходу, степу (дикого поля) і лісу, упродовж віків формувало неписані закони прикордонного способу життя. Ситуація, за якої «будь єсть, будь не єсть перемир'я з татарами», а з коня зсідати не доводиться, диктувала унікальні форми виживання, накладала відбиток на побут, манеру поведінки, спосіб мислення. Ці обставини мали своїм наслідком те, що людей «збройного стану» (козаків, бояр-слуг, міщан прикордонних міст, бояр-шляхту) об'єднувало більше чинників, ніж роз'єднувало [23, с. 268].

У період після Люблінської унії поступово зростає міграція української людності. На Волині осідає багато втікачів із сусідніх Галичини та Брацлавщини [2]. До втечі їх спонукали, головним чином, дві обставини: часті спустошливі напади татар та нечуване посилення «панщини». Проте і на Волині умови проживання ставали дедалі сутужнішими. Панська неволя, що гнобила український люд, і тут спричиняла до бунтів непокірних та масових втеч сміливців у широкі степи, на «дикі поля», на волю, де їх не сягала рука кріпосника.

Переселившись на Київщину та окраїнні східні землі, люди вливаються в козацький рух. Таким чином, розвитку українського козацтва сприяли соціальні умови, погіршення життя міщан та селян в Україні, в тому числі і на Волині [16, с. 8-9].

Слід відзначити, що Волинь була постійним донором складу козацької старшини та реєстрового козацтва. Свідченням цього є один із найдавніших реєстрів (складений у 1581р.), що зберігся до нашого часу. З нього видно, що найбільша кількість реєстрового козацтва рекрутувалась з Волині – 74 чоловіки. Основна маса їх була з півдня Волині: з Дубенщини – 15, Костянтинова – 8, Острога – 6. У реєстрі були названі імена козаків волинян – це Семен з Тучина, Іван з Дубна, Дмитро Случанин, Мисько Кременчанин, Іван Дерманський, Улас Муха з Рівного, Ситько Острожанин та багато інших [17].

Великого розмаху набуло повстання селян, міщан і козаків проти польсько-шляхетського панування в 1594-1596 рр., що його очолив Северин Наливайко. Об'єднавшись з Запорозьким загоном гетьмана Григорія Лободи, повстанці захопили значну територію і здобули чимало міст, в тому числі добре укріплений замок і місто Луцьк, та все ж сили були нерівні і повстання було жорстоко придушено [11, 176].

Це придушення болісно позначилося на стані українського населення посиленням національного та соціального гніту. Відтак початок XVII ст. відзначився масовою міграцією населення Волині в необжиті або малозаселені території Наддніпрянщини і півдня України. Це явище було настільки поширеним, що польський сейм змушений був видати аж 38 законодавчих актів, щоб його стримати [10, с. 116].

Незважаючи на жорстокість властей, антифеодальний рух наростав. Антишляхетські заворушення відбувалися в Острозі (1620р.), Дермані (1629 р.), Дубно (1633 р.). У 1636 р. в Острозі вибухнуло повстання, відоме під назвою «Острозька трагедія». Воно було викликане різними утисками та жорстокими знущаннями над людьми, які чинила племінниця Януша Острозького Анна-Алоїза. Саме з її ім'ям пов'язані спроби швидкого ополячення та окатоличення населення, переслідування культури і віри українського народу.

З початком повстання 1648 р. Волинь поступово стала відігравати досить важливу роль у боротьбі проти магнатів і польської шляхти. Неоціненною в перипетіях національно-визвольних змагань окрім козаків та селян на Волині, стала роль міського населення.

Після перемоги над підрозділами І. Вишневецького полки М. Кривоноса звільнили Бистрик, Чуднів, Чарторию і підійшли до Полонного. 20 липня козаки і повстанці зайняли його передмістя, а через день за допомогою міщан і жовнірів (набраних з українців) оволоділи містом і замком, що допомогло Максиму Кривоносу направити кілька загонів для взяття Заслава, Острога й Межиріч, а він з основними силами подався до Староконстантинова. Здобувши місто, Кривоніс перетворив його на опорний пункт козацько-селянської армії.

Найбільше піднесення революційного руху на Волині простежувалося у 2-й половині 1648 р., коли на боротьбу піднялися жителі майже 80% населених пунктів, у т.ч. понад 70% міст і містечок [7, с. 218].

Після залишення українською армією західного регіону України співвідношення сил змінилося на користь панівного класу Речі Посполитої. За допомогою війська магнати і шляхта «вогнем і мечем» почали відновлювати своє панування. Масові репресії чинили зі своїми загонами магнати Д. Заславський і Корецький. Адам Кисіль з тривогою повідомляв про загрозу нового повстання на Волині і Поділлі, бо селяни і міщани скаржилися Хмельницькому на переслідування з боку шляхти, що поверталися до маєтків.

Військові дії на землях Волині, каральні походи війська Речі Посполитої, повернення магнатів і шляхти приводило до дорожнечі продуктів харчування, зубожіння й обезлюднення міст і сіл. Сприяли цьому і дії кримських татар, які грабували українське населення, багатьох людей забирали в полон.

Унаслідок вказаних явищ, а також епідемії чуми, яка спалахнула у 1652 р., кількість населення Волині значно зменшилася. В деяких районах у 2 рази, а окремі села, міста і навіть цілі волості перетворилися на пустки [4, с. 35-64].

Усього ж у Луцькому, Кременецькому і Володимирському повітах було зруйновано понад 620 міст, містечок і великих сіл, зокрема Луцьк, Володимир, Кременець, Острог, Рівне, Дубно, Берестечко, Любарів, Деражне, Тучин, Полонне, Клевань, Збараж, Козин та ін. Чимало мешканців Волині перейшли до козацької території. Так, жителі Острога, Хорохорина, Височина, Волі, Романова та багатьох сіл при відступі козацького війська з Волині рушила слідом за ним, попередньо спаливши свої хати. Такі міста Слобідської України, як Харків, Суми, Лебедин, Охтирка та ін. значною мірою були заселені вихідцями з Волині.

У цілому за роки визвольних змагань Волинське воєводство перетворилося в зону демографічної й фінансово-економічної катастрофи. За підрахунками О. Ярошинського демографічні втрати сягали 90% податкоспроможної частини волинян. На Кременеччині та на сході Луцького повіту залишилося не більше 3-5% податкоспроможних жителів [24, с. 11].

Задля зміцнення позицій польської шляхти на українських землях, що знаходились під владою Речі Посполитої, особливо в кінці XVII – початку XVIII ст., насаджувалось дрібне шляхетське землеволодіння [3, с. 21–22].

Польські магнати і шляхта переслідували православ'я та примушували православних переходити в унію.

У 1700 р. львівський архієрей Шумлянський публічно заявив про свій перехід в унію. Через два роки оголосив себе уніатом луцький архієрей. Слідом за цим польські феодалі запропонували духовенству й усьому православному населенню своїх володінь наслідувати прикладу вищезгаданих архієреїв [1, с. 313-314].

З поширенням у XVIII ст. магнатського впливу на землі Волині більшість міських жителів переходили до землеробства, фактично перетворювалися на селян. Їх примушували відбувати панщину. У 1758 р. городяни Старокостянтинова, що володіли орними полями, потижневу панщину не відробляли, платили тільки чинш, а вже в 1797 р. всі жителі передмість відбували панщину, працювали на панщині по 2 дні в тиждень. Крім того, відбували 12 «днів літніх», 12 днів шарваркових, гужову і сторожову повинності. І в інших містах городян-землеробів переводили на панщину. У Вишнівці міщан-землеробів, що відбували панщинні роботи, було в 1760 р. – 29, в 1786 р. – 112.

Міщан, примушених виконувати панщинні роботи, феодалі виключали з міського стану, записували їх у стан селян. У 1795 р. при переписі населення м. Старокостянтинова всі мешканці передмість були занесені в графу «холопи»; до рубрики «міщани» були занесені тільки жителі центра міста. За цим переписом городян числилося 374, «холопів» – 1917 [3, с. 177].

У XVIII ст. на Правобережній Україні в тому числі та Волині відбулося ряд повстань проти польського панування. Шляхта жорстоко розправлялася з повстанцями. Зокрема в Луцьку був страчений (15 листопада 1702 р.) український поет і громадський діяч Д. Братковський – як організатор і активний учасник народних повстань на Правобережній Україні та в Галичині [9, с. 58].

На Волині у першій половині XVIII ст., як і в інших регіонах Правобережної України, розгортається гайдамацький рух. Народні повстання спалахнули у 1734 і 1750 роках, але найбільш грізний виступ відбувся 1768 р. (Коліївщина).

У складі гайдамацьких загонів були селяни, міська біднота, запорізькі козаки, солдати-втікачі з царської армії. Перші значні повстання гайдамаків на Правобережній Україні сягають 1734-1738 рр. У 1734 р. під Кременцем повстанський загін під керівництвом Верлана розгромив великі підрозділи польсько-шляхетських військ [8, с. 19].

На перший погляд, Волинь, у складі Речі Посполитої, жила своїм духовним життям і старими традиціями. Але тільки деякий час. Люблінська унія, усуваючи з українських земель литовську владу, знищила також рештки української державної автономії, що існувала на Волині.

На основі постанови польського сейму від 1590 р. про надання латифундій польській шляхті на прилучених землях, що призвело до поступового засилля Волині польськими магнатами і

збіднілою шляхтою. Їхні дії призводили до відтиску українських звичаїв, мови, побуту і навіть домашнього вжитку українських вельмож та шляхти.

Багаті українські роди все більше входили в мішані шлюбні зв'язки з польською шляхтою, зрікалися православ'я. Лише міщани, духовенство та селяни не втратили людської гідності, твердо трималися свої звичаїв і духовності.

Наступ на українську культуру породжувало постійні заворушення і повстання у період XVII - XVIII ст., які в свою чергу привели до знищення значної кількості міст та сіл на Волині, зрушення краю, занепаду промислів і торгівлі, переселення українців на інші території [6].

Та все ж, осередки просвітництва та освіти, релігійні та духовні центри, економічні одиниці в загальній системі торгівлі та промисловості, адміністративні та правові інститути Волині, особливо періоду XVI-XVII ст., мали велике значення у формуванні першооснов нового соціокультурного простору корінного народу. Волиняни у важкі часи політичних, військових та релігійних перебиттів відіграли значну роль у збереженні історичної пам'яті про власний народ, віри; розвитку мови, письма, ремісничих та мистецьких традицій; акумуляції та трансформації нових культурних, технологічних, політичних, адміністративних та економічних впливів розвиненої Західної Європи з урахуванням особливостей нашого етносу, що позитивно вплинуло на подальше становлення Української національної ідентичності.

Джерела та література

1. Антонович В.Б. Очерк состояния православной церкви в юго-западной России по актам 1648 - 1798 гг. / В.Б. Антонович // Архив юго-западной России. – К.: ВКДА, 1871. – Ч. 1. – Т. 4. – 399 с.
2. Баранович О. З історії заселення південної Волині / О. Баранович // Записки історично-філологічного відділу ВУАН. – 1925. – Кн. VI.
3. Баранович А.И. Магнатское хозяйство на юге Вольны в XVIII в. / А.И. Баранович. – М. : АН СССР, 1955. – 184 с.
4. Бачинський В.М., Гром В.М., Цибульський В.І. Волинь у XV- XVIII ст. / В.М. Бачинський, В.М. Гром, В.І. Цибульський: навч. посіб. – Рівне: [б.в.], 1997. – 111 с.
5. Гайбонюк В.Д. Пам'ять кличе / В.Д. Гайбонюк. – Рівне: Держ. ред.-вид. п-во, 1996. – 104 с.
6. Герасименко О.А. Міста Волині XVI-XVIII ст. у світлі урбанізаційних процесів середньовічної Європи / О.А. Герасименко // Матеріали I Міжнародної наукової-практичної конференції аспірантів і студентів «Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне майбутнє» (18-19 квіт. 2007 р.): у 2-х т. – Луцьк: Вежа, 2007. – Т. 1. – С. 33-35.
7. Гром В.М., Цибульський В.І., Ярошинський О.Б. Волинь у роки Української національної революції середини XVII ст. / В.М. Гром, В.І. Цибульський, О.Б. Ярошинський // Український історичний журнал. – К., 2007. – № 1. – С. 217-221.
8. Історія Волині. З найдавніших часів до наших днів / А.Г. Михайлюк, И.В. Кичий, Н.Д. Пивницький и др. – Львів: Вища шк., 1988. – 238 с.
9. Історія міст і сіл Української РСР. У 26 т. Волинська область. – К.: АН УРСР, 1970. – 745 с.
10. Історія міст і сіл Української РСР. У 26 т. Ровенська область. – К.: АН УРСР, 1973. – 652 с.
11. Історія українського війська. – Львів: вид. І. Тиктора, 1936. – 458 с.
12. Крип'якевич І.П. Історія України / І.П. Крип'якевич. відп. ред. Ф.П. Шевченко, Б.З. Якимович. – Львів: Світ, 1990. – 520 с.
13. Митрополит Іларіон. Князь Константин Острозький і його культурна праця: іст. монографія / Іларіон Митрополит. – Вінніпег, 1992. – 216 с.
14. Михайлишин О.Л. Палацово-паркові ансамблі Волині II – половини XVII–XIX ст. (еволюція, композиція, стилістика) / О.Л. Михайлишин // Українська культура: минуле, сучасне; шляхи розвитку: наук. зап. Рівн. держ. гуманітар. ун-ту. Вип.4. – Рівне: Діва, 1999. – С. 203-298.
15. Петришин Н.П. До питання формування мережі міст України XIV–XIX ст. / Н.П. Петришин // Архітектурна спадщина України. – 1996. – Вип. 3. – Ч. 2. – С. 56-88.
16. Подгороцький Лех. Sicz Zaporoška (Січ запорозька) / Лех Подгороцький. – Варшава: [б. в.], 1960. – 294 с.
17. Реєстр 1581 року // Літературна Україна. – 1991. – 13 черв.
18. Рисак О.О. Волинські культурні осередки (класифікація, специфіка, функціональні особливості) / О.О. Рисак // Матеріали I-III науково-краєзнавчих конференцій «Острог на порозі 900-річчя». – Рівне: Спадщина. – 1992. – Ч. 2. – С. 21-22.
19. Субтельний О. Історія України / О. Субтельний. – К.: Либідь, 1992. – 509 с.
20. Субтельний О. Історія України / О. Субтельний. – К.: Либідь, 1992. – 509 с.
21. Татарків В.Ю. Луцько-житомирська католицька єпархія на Волині. Конфесії, монастирі, костели / В.Ю. Татарків // Матеріали V науково-краєзнавчої конференції «Острог на порозі 900-річчя». – Рівне, 1995. – С. 127-128.
22. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Н. Яковенко [2-ге вид., перероб. та розшир.]. – К.: Критика, 2005. – 584 с.

23. Яковенко Н.М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст.: (Волинь і Центральна Україна) / Н. М. Яковенко. – К.: Наук. думка, 1993. – 268 с.
24. Ярошинський О.Б. Волинь в період національно-визвольної війни 1648-1657 р.р.: автореф. дис. на здобут. наук. ступеня кандид. іст. наук / О.Б. Ярошинський. – Харків, 2001. – 14 с.
25. Bogudcka M., Samsonowicz H. Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej / M. Bogucka, H. Samsonowicz. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź: Ossolineum, 1986. – 673 s.

УДК 070(09)(477.82) «XVIII – XIX»

І.В.Міляевич

ГАЗЕТА «ВОЛЫНЬ» (1882 – 1918 рр.): ІСТОРИЯ, МІСЦЕ У СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ ВОЛИНИ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Висвітлюється історія головного громадсько-політичного періодичного видання Волинської губернії кінця XIX - початку XX століття - газети «Волинь», аналізується її програма, зміст та функціональні особливості. визначається місце серед інших періодичних видань

Ключові слова: *періодичні видання, Волинь, історія, краєзнавство, кінець XIX – початок XX століття.*

The newspaper «Volyn» (1882 – 1918): history, place in the social life of Volyn province at the end of XIX – the beginning of XX century

The article deals with the history of principal social-political periodical press of Volyn province at the end of XIX – the beginning of XX century – newspaper «Volyn». Program, themes of publications and functional features are analyzed, place among others periodicals are determined.

Key words: *periodicals, Volyn, history, regional history, the end of XIX – the beginning of XX century.*

Изложена история главного общественно-политического издания Волинской губернии конца XIX – начала XX столетия – газеты «Волинь», анализируется её программа, содержание, функциональные особенности, определяется место среди других периодических изданий.

Ключевые слова: *периодические издания, Волинь, история, краеведение, конец XIX – начало XX века.*

Громадсько-політичні видання становили найбільшу групу волинської преси XIX – початку XX століття – 37 назв (52, 1 % від загальної кількості видань) [1]. Серед них були газети різної періодичності, політичного спрямування (монархічні, демократичні, ліберальні), різних форм власності. Вони відіграли визначну роль у політичному, культурному та економічному житті Волинської губернії та є безцінним краєзнавчим джерелом.

Флагманом цієї групи видань була газета «Волинь», яка видавалась у Житомирі протягом 36 років (з 26 січня 1882 р. до 21 листопада 1918 р.). Проте у вітчизняному пресознавстві, книгознавстві та історичній науці є дуже мало публікацій, присвячених історії цієї газети. Цікаві факти про зв'язки відомих українських письменників, зокрема М. Коцюбинського, з редакцією газети наведені в «Історії міст і сіл Української РСР» [2] та статті Н. Сидоренко та Н. Сарапин [3]. У тезах цих же авторів [4] аналізується українська проблематика на шпальтах газети «Волинь». Оглядова інформація про цю газету подається у тезах А. В. Бортнікової [5]. Глибокі розвідки К. К. Васильєва [6, 7] присвячені дослідженню родоводу сімейства Коровицьких, представники якого тривалий час були редакторами газети. Оригінальний підхід до з'ясування зв'язків волинської преси (у т. ч. газети «Волинь») з загальноімперською періодикою застосував історик В. Мороз [8]. Газета побіжно згадується (фіксується тільки факт видання) у публікаціях низки українських та російських авторів, деяка інформація про неї подається у статтях автора [9, 10]. Цим нечисленним науковим доробком, фактично, обмежується дослідженість питання. Тому мета статті – висвітлити історію газети «Волинь» до 1917 р., з'ясувати її місце у суспільному житті Волинської губернії кінця XIX – початку XX століття та охарактеризувати краєзнавчий потенціал.

Стаття написана на основі архівних джерел, які зберігаються у фондах Центрального державного історичного архіву України у м. Київ (ЦДІАУ) та Російського державного

З М І С Т

Я.Б.Петрівський СЛОВО ПРО ЖІНКУ, НАУКОВЦЯ, ПЕДАГОГА	3
--	---

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Л.П.Петрук ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ У КОЗАЦЬКІЙ ПЕДАГОГІЦІ (XV-XVIII ст.)	5
--	---

О.В.Крупка ПРИСЯГА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ТА КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ КИЇВЩИНИ І ВОЛИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.	8
--	---

В.А.Дмитренко ДЕМОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї У КУЛЬТУРІ РАНЬОМОДЕРНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА СЕРЕДИНИ XVIII СТОЛІТТЯ	14
---	----

Т.В. Самчук РАЦІОН ТА ВАРТІСТЬ ХАРЧУВАННЯ КАЗЕННОКОШТНИХ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	19
--	----

Р.М.Шеретюк ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ БОГОСЛУЖБОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ В КУЛЬТОВО-ОБРЯДОВУ ПРАКТИКУ ГРЕКО-УНІАТСЬКОЇ ЦЕРКВИ НАПЕРЕДОДНІ ЇЇ СКАСУВАННЯ 1839 Р.	24
---	----

О. П. Прищепя ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОГО ОБЛИЧЧЯ ПОВІТОВИХ МІСТ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДІЛОВОДНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ГУБЕРНСЬКИХ КАНЦЕЛЯРІЙ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX СТ.)	31
---	----

Р.С. Пальчевський СІЧОВІ ТОВАРИСТВА УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	38
--	----

С.О.Білан ДУХОВНІ ТА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ЗМІНИ В ЖИТТІ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА В 1929-1939 РР.	43
--	----

В.С.Виздрик ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ВІДНОВЛЕННІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В 20-30-х рр. XX ст. НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ	49
--	----

Ю.О.Тимошенко ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ СПОРТИВНОГО ЖИТТЯ В ПІДРАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ В 1930-ті РОКИ	55
Т. Пилипович УКРАЇНЦІ У РАДЯНСЬКИХ ТАБОРАХ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ПІСЛЯ РАДЯНСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ВІЙНИ 1939 РОКУ	61
Л. Головата УКРАЇНСЬКИЙ ЛЕГАЛЬНИЙ ВИДАВНИЧИЙ РУХ У СТРУКТУРІ ДОСЛІДЖЕНЬ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	67
В.В. Ленская НАРОДНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ПРОТИВОСТОЯНИЯ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ И НАЦИСТСКОЙ ИДЕОЛОГИЙ В ГОДЫ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ	75
Л.М.Шугаєва ОСОБЛИВОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ І ТРАНСФОРМАЦІЇ АНТИТРИНІТАРИЗМУ В УКРАЇНІ	80
Ворон Оксана Петрівна, Ворон Олена Петрівна РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ СОВІСТІ У КОНТЕКСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ТЕРЕНАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	91
К.Круглик ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕЛІГІЙНОСТІ ПРАВОСЛАВНОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ	96
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
С.М.Локайчук, І.О.Сумленна, Г.В.Охріменко КЕРАМІЧНІ ВИРОБИ НОСІЇВ СТЖИЖОВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ.....	102
А.М.Климчук ХРЕСТИКИ-ЕНКОЛПІОНИ – МИСТЕЦЬКІ ТВОРИ ЮВЕЛІРНОГО РЕМЕСЛА	106
Б.А. Прищепа ІСТОРИЧНА ТОПОГРАФІЯ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО МІСТА ДУБНО ЗА АРХЕОЛОГІЧНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ	109
Ю.М.Курдина СКЛЯНЕ ВИРОБНИЦТВО НА ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ХІ – ХІІІ СТ.	114
Р.Р.Баран, Н.Д.Олійник ЛІТОПИС ГОНЧАРНОГО ВИРОБНИЦТВА СТАРОДАВНЬОЇ КОЛОМІЇ	117
Ю.М.Мазурик, О.Д.Остап'юк ДЕРЕВООБРОБНЕ РЕМЕСЛО В ЛІТОПИСНОМУ УГРОВСЬКУ.....	123

Ю.А.Юхимчук СОКИРКИ-АМУЛЕТИ З ПЕРЕСОПНИЦІ В КОНТЕСТІ ЇХ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ	127
Л.Ю.Парфенюк ТЕХНЕОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ СКЛЯНИХ БРАСЛЕТІВ НА ОСНОВІ ЗНАХІДОК У ПЕРЕСОПНИЦІ	130
В.П.Баланович КОСТОРІЗНЕ РЕМЕСЛО ЛІТОПИСНОЇ ПЕРЕСОПНИЦІ В ДОМОНГОЛЬСЬКИЙ ПЕРІОД	134
О.В.Жарська ХРЕСТИ –ЕНКОЛПІОНИ З ФОНДІВ КУЛЬТУРНО-АРХЕОЛОГІЧНОГО ЦЕНТРУ «ПЕРЕСОПНИЦЯ»: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ТЕХНІЧНА СТОРОНА ЇХ ВИГОТОВЛЕННЯ	139
М.В.Федоришин РЕМІСНИЦТВО У ЛІТОПИСНІЙ ПЕРЕСОПНИЦІ	144
О.А.Герасименко РОЛЬ ІСТОРИЧНИХ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ ВОЛИНИ ХVІ–ХVІІІ СТОЛІТЬ У НАЦІОНАЛЬНІЙ САМОІДЕНТИЧНОСТІ	148
І.В.Мілясевич ГАЗЕТА «ВОЛЫНЬ» (1882 – 1918 рр.): ІСТОРІЯ, МІСЦЕ У СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ ВОЛИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	154
О.С.Рибко ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917 Р.)	161
В. М.Жилюк РЕПРЕСІЇ ПРОТИ НАСЕЛЕННЯ ЖИТОМИРЩИНИ У ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ (1944 – 1945 РР.)	166
С.О.Гордійчук ВІРНИКИ-ПРОТИСТАНТИ ЗАКАРПАТТЯ ПІД ТОТАЛІТАРНИМ ПРЕСОМ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1940-Х – 1960-ТІ РОКИ)	171
С.В.Виткалов «ЗОЛОТЕ КІЛЬЦЕ» ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ: ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ МІСЦЕВИХ МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ	180
І.І.Булига НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ РЕЛІГІЙНОЇ СИТУАЦІЇ СУЧАСНОЇ РІВНЕНЩИНИ: СПРОБА РЕЛІГІЄЗНАВЧО- ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ	184

**ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН:
НАУКОВИЙ ДИСКУРС**

Т.Н.Шамсутдинова-Лебедюк СЕГРЕГАЦІЯ ЖІНОК В ІСЛАМІ	192
О.В.Северова ФОРМУВАННЯ СИБІРСЬКОГО ЗАСЛАННЯ ДЕКАБРИСТІВ	196
Н.В.Плюта ПРОБЛЕМИ ФРАНЦУЗЬКОГО КОЛОНІАЛІЗМУ: ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА	200
В.А.Сушко РАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК КУЛЬТУРНА СПІЛЬНОТА	203
Ю.А.Лустюк ВПЛИВ ЦЕНзуРИ НА ДРУКОВАНІ ЗМІ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ	208
О.А. Бундак СТАВЛЕННЯ ВСЕРОСІЙСЬКОГО СЕЛЯНСЬКОГО СОЮЗУ ДО РЕЛІГІЇ І ЦЕРКВИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ (ЗА ДОКУМЕНТАМИ РІЗНИХ ФОРУМІВ ВСЕРОСІЙСЬКОГО СЕЛЯНСЬКОГО СОЮЗУ)	212
М.Нагірний ПЕТРОВЦІ ЯК ОСЕРЕДОК КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ РУСИНСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ХОРВАТІЇ	218
М.М.Кондратюк ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЦЕРКВИ ТА ШКОЛИ В ПЕРШІЙ ЧЕХОСЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ (1918-1939 РР.)	222
М. І. Коврига ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ РЕПРЕСИВНО- КАРАЛЬНИХ ОРГАНІВ В СРСР (1920 - 1930 рр.)	228
А.В. Слесаренко ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА ЛЕГЕНДИ ЧЕСЬКОГО АНДЕГРАУНДУ ІВАНА МАРТИНА ЇРОУСА	233
А.Р. Галушка-Адайкін РЕФОРМИ СУКАРНО В ПЕРІОД РАННЬОЇ «КЕРОВАНОЇ ДЕМОКРАТІЇ» (КІНЕЦЬ 50-Х РР. – ПОЧАТОК 60-Х РР. ХХ СТ.)	237
Р.М.Постоловський ЧЕХОСЛОВАЦЬКА РЕФОРМА 1968 р.: ВНЕСОК ІНТЕЛЕКТУАЛІВ У ЇЇ ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ОБГРУНТУВАННЯ	243
І.В.Філіпчук ПОГЛЯДИ О.ДУБЧЕКА НА РОЗВИТОК ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ ПЕРІОДУ «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ»	250

О. И. Санжаревский РЕФОРМИРОВАНИЕ (СОКРАЩЕНИЕ) АРМИИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ 90 – Х ГОДОВ 20 ВЕКА	256
--	-----

П.Л.Яроцький ДИВЕРГЕНТНІ ПРОЦЕСИ В КАТОЛИЦИЗМІ: ВІД «БОЛІСНОГО ПОНТИФКАТУ» ДО ПОНТИФКАТУ «РЕФОРМУВАННЯ ЦЕРКВИ»	260
---	-----

Marek Motyka NARKOMANIA JAKO ZJAWISKO SPOŁECZNE W POLSCE – RYS HISTORYCZNY	266
--	-----

ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРИОГРАФІЇ

С. Н. Грипич КНИГА ЯК МИСТЕЦТВО ТА КНИГИ ПРО МИСТЕЦТВО	273
---	-----

М.Шатрова ІСТОРІЯ КНИГИ ЯК СКЛАДОВА ДИСЦИПЛІН КНИГОЗНАВЧОГО ЦИКЛУ	276
---	-----

С. Н. Грипич, Г. П. Семенюк НАУКОВА БІБЛІОТЕКА РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ	280
--	-----

С.Баханова «ПРАЗЬКА ВЕСНА» В ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ З НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	286
---	-----

Л. Пасічник КНИГОЗНАВЧИЙ ТА БІБЛІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ ІЗ СТАНДАРТИЗАЦІЇ: ІСТОРИОГРАФІЯ ПИТАННЯ	290
---	-----

І.О.Прилуцька АКЦЕНТИ РОЗВИТКУ КНИЖКОВОЇ СПРАВИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	296
--	-----

РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

І.Захарчук «ТЕ, ЩО ЛЮДИ ДУМАЮТЬ...»: ІСТОРІЯ У ДЗЕРКАЛІ СУСПІЛЬНИХ НАСТРОЇВ <i>Гриневич Владислав. НЕПРИБОРКАНЕ РІЗНОГОЛОССЯ: Друга світова війна і суспільно-політичні настрої в Україні, 1939 – червень 1941 рр. – Київ – Дніпропетровськ: Центр «Ткума»; Видавництво «Ліра», 2012. – 508 с.</i>	302
--	-----

В.М. Шеретюк

ОРГАНИ ВЛАДИ НА ВОЛИНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ
ПЕРІОДУ ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ
ТА РАННЬОГО НОВОГО ЧАСУ

(Рец.: Бортнікова А.В. Державна влада та місцеве

самоврядування на Волині (кінець XIV – середина XVII) [Текст]:

монографія / Алла Василівна Бортнікова. – Луцьк :

Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – 552 с.) 315

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 317

ЗМІСТ 320

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 24

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С.Троян

Комп'ютерна верстка – Третяк О.Ю.

Обкладинка – Самсонюк В.Б.

Підписано до друку 2013 р. Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman». Наклад 100. Обліково-видавничих аркушів 30,00. Віддруковано засобами оперативної поліграфії ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2013. – Випуск 24. – 326 с.